

2007. – Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.

6. Клейменов М. П. Кримінологія : учебник / М. П. Клейменов. – М. : Норма, 2008. – 448 с.

7. Нежурбіда С. І. Кримінологічне вчення про причинність злочинності / дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Нежурбіда Сергій Ігорович. – Київ, 2015. – 605 с.

Турлова Ю. А. – кандидат юридичних наук, начальник відділу науково-методичного забезпечення прокурорської діяльності поза сферою кримінальної юстиції управління науково-методичного забезпечення прокурорської діяльності Національної академії прокуратури України

ВІДНОСНА ПОШИРЕНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНИХ ПОСЯГАНЬ

Одним із напрямів кримінально-правового впливу на екологічну злочинність є проблема криміналізації екологічних посягань, від чого залежать межі кримінально-правової охорони та її ефективність. Варто зауважити, що кримінально-правові норми, які встановлюють відповідальність за екологічні злочини, будуть досконалими та стануть реальним інструментом впливу на поведінку потенціальних порушників екологічного законодавства з метою утримання їх від вчинення злочинів цієї категорії лише за умов дотримання науково обґрунтованих принципів криміналізації суспільно небезпечних діянь.

Серед чинників, що слугують підставами встановлення кримінально-правової заборони, виділяють передумови, які забезпечують соціальну адекватність криміналізації, її припустимість у контексті основних характеристик соціальних систем і процесів суспільного розвитку, відповідності кримінально-правової норми рівню, характеру суспільної свідомості та стану громадської думки. Однією з таких підстав криміналізації є передумова відносної поширеності діяння.

Сутність відносної поширеності діяння (як другої передумови криміналізації) полягає у тому, що діяння, яке криміналізується, має бути, з одного боку, досить поширеним,

тобто мати певні загальносоціальні закономірності, а з іншого – не повинно бути надзвичайно поширеним. Розглядаючи таку передумову криміналізації, у науковій літературі виокремлюють верхню та нижню межі криміналізації. Значення нижньої межі криміналізації передбачає, що такі діяння повинні бути відносно поширеними [1, с. 218].

З огляду на те, що завданням кримінального права є коригувальний вплив на окремі типи суспільних відносин і формулювання загальних правил, які розраховані на неодноразове застосування, екологічні посягання, що вимагають криміналізації, мають бути не поодиноким явищем, а поведінкою, яка є певним видом діяльності та має ймовірність повторення у майбутньому.

Однак зазначене правило має виняток стосовно криміналізації особливо небезпечних посягань. У контексті екологічних посягань таким винятком є екоцид (ст. 441 Кримінального кодексу (КК) України), наслідками якого є масове знищення об'єктів рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів на певній території, завдання такої шкоди навколишньому природному середовищу, що може призвести до екологічної катастрофи. Попри те, що жодного випадку притягнення до кримінальної відповідальності за цією статтею не відбулось з моменту криміналізації зазначеного виду діяння, з огляду на небезпечність його наслідків, створення таким діянням надзвичайно високої загрози для природного середовища як основи для існування людства, визнання такого діяння злочинним є необхідним. У такому разі має місце превентивна криміналізація, яку застосовують ще до того як зазначені небезпечні діяння отримують реальне розповсюдження.

До того ж, криміналізація екоциду як міжнародного злочину зумовлена необхідністю виконання обов'язків держави за міжнародно-правовими угодами, основним з яких є Конвенція про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 18 травня 1977 р. [2].

Після прийняття зазначеної Конвенції екоцид почали розглядати як злочин, що загрожує безпеці існування людства загалом. Необхідність криміналізації та зарахування екоциду до цієї категорії міжнародних злочинів полягає в тому, що така протиправна поведінка може призвести до міжнародних

конфліктів і створити ситуацію загрози міжнародному миру та безпеці. Екологічна катастрофа як наслідок екоциду завжди пов'язана з глобальним негативним впливом на навколишнє середовище як сферу існування людини в будь-якому регіоні Землі чи на планеті загалом [3, с. 136].

Поширеність екологічних посягань є очевидною, тому із впевненістю можна стверджувати, що така форма антисуспільної поведінки не є випадковою чи одноразовою.

Більш складним є процес оцінки відповідності екологічних посягань верхній межі криміналізації. Варто зазначити, що протягом останніх років кількість облікованих фактів екологічних злочинів становила в Україні щороку 2000–3000 випадків. Кількість аналогічних адміністративних деліктів залежно від їх видової належності перевищує зазначені показники у десятки й сотні разів. Зважаючи на величезну латентність зазначених посягань, можна дійти висновку про те, що екологічні правопорушення належать до категорії найбільш поширених деліктів.

Кримінологічна наука стверджує, що марно криміналізувати те, що стало масовою повсякденністю [4, с. 16]. На думку П. Л. Фріса, криміналізація з «запитом» підриває одразу три принципи кримінально-правової політики:

- принцип врахування (відповідності) кримінально-правової політики соціально-правовій психології, оскільки такий закон не сприймають як відповідний і доцільний;

- принцип економії кримінальної репресії, адже до відповідальності притягують невинувато надто багато громадян;

- принцип невідворотності відповідальності, оскільки найчастіше такий закон на практиці перестають застосовувати [5, с. 20–21].

Тому за умов, коли певні види екологічних посягань в Україні стали повсякденним явищем для значної частини населення України, визначення такої поведінки як злочинної призвело б, по-перше, до дискредитації кримінального законодавства, адже органи кримінальної юстиції не мали б реальної можливості забезпечити його виконання, по-друге, до розмивання меж між злочинною і незлочинною поведінкою, оскільки значна частина членів суспільства була б визнана злочинцями.

Список використаних джерел

1. Основания уголовного-правового запрета. Криминализация и декриминализация / под ред. В. Н. Кудрявцева и А. М. Яковлева. – М. : Наука, 1982. – 304 с.
2. Указ Президии Верховного Совета СССР «О ратификации Конвенции о запрещении военного или любого иного враждебного использования средств воздействия на природную среду» от 16 мая 1978 г. №7538-IX // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1978. – № 21. – Ст. 328.
3. Мохончук С. Екоцид: об'єктно-суб'єктна оцінка складу злочину / С. Мохончук // Публічне право. – 2012. – № 2. – С. 132–138.
4. Лунеев В. В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции / В. В. Лунеев ; предисл. В. Н. Кудрявцева. – М. : НОРМА, 1997. – 525 с.
5. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми : монографія / П. Л. Фріс. – Київ : Атіка, 2005. – 332 с.

Фаренюк С. Я. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Невідповідність бажаного і наявного в діяльності кримінально-виконавчої системи України, її складових елементів, а також забезпечення цієї системи законодавчою та підзаконною нормативною базою, об'єктивно породжує наявність проблеми, що відображає ті потреби й інтереси, які впливають з сучасного її сприйняття. Тому правильне формулювання проблеми вже передбачає наближення до її вирішення.

Нині наука і практика опинились перед вибором: в якому руслі буде розвиватись система виконання кримінальних покарань? Прийнятий в 2003 р. і чинний з 1 січня 2004 р. Кримінально-виконавчий кодекс (КВК) України вирішив певну